

Τί είναι ὁ Μεγάλος Κανόνας

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Θεολογία και Ζωή](#)

Ἡ Πέμπτη ἐβδομάδα τῶν Νηστειῶν εἶναι τὸ λειτουργικὸ ἀποκορύφωμα τῆς Τεσσαρακοστῆς. Οἱ ἀκολουθίες εἶναι μακρότερες καὶ ἐκλεκτότερες. Στὴ συνήθη ἀκολουθία τῶν λοιπῶν ἐβδομάδων, προστίθενται δυὸ νέες μεγάλες ἀκολουθίες: Τὴν Πέμπτη ὁ Μεγάλος Κανόνας καὶ τὸ Σάββατο ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος.

Πότε ψάλλεται ὁ Μεγάλος Κανόνας;

Ὁ Μεγάλος Κανόνας ψάλλεται τμηματικὰ στὰ ἀπόδειπνα τῶν τεσσάρων πρώτων ἡμερῶν τῆς Α΄ Ἑβδομάδας τῶν Νηστειῶν καὶ ὀλόκληρος στὴν ἀκολουθία τοῦ Ὁρθροῦ τῆς Πέμπτης τῆς Ε΄ ἑβδομάδας. Στὶς ἐνορίες, ὡστόσο, ψάλλεται καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν ὄρθρο, ὡς μικρὴ ἀγρυπνία, τὸ βράδυ τῆς Τετάρτης μαζί με τὴν ἀκολουθία τοῦ ἀποδείπνου.

Γιατί ὀνομάζεται «Μεγάλος»;

Ὁ Μεγάλος Κανόνας, στὴν μορφή του, ἔχει μία χαρακτηριστικὴ ἰδιορρυθμία. Ἡ ἰδιορρυθμία του συνίσταται, στὸ ὅτι, συγκρινόμενος πρὸς τοὺς ἄλλους ὁμοίους του κανόνες, εἶναι «μέγας». Μέγας στὴν ἀπόλυτή του ἔννοια. Μεγαλύτερος δὲν μποροῦσε νὰ υπάρξει· καὶ τοῦτο, γιατί ὁ ποιητὴς θέλησε νὰ συνθέσει, ὄχι τρία ἢ τέσσερα τροπάρια γιὰ τὴν κάθε ὠδή, ὅπως συνήθως ἔχουν οἱ ἄλλοι κανόνες, ἀλλὰ πολὺ περισσότερα: τόσα, ὅσα εἶναι καὶ ὅλοι οἱ στίχοι τῶν ὠδῶν, ἔτσι ὥστε στὸν καθένα στίχο νὰ ἀντιστοιχεῖ καὶ νὰ παρεμβάλλεται κατὰ τὴν ψαλμωδία ἀπὸ ἓνα τροπάριο. 250 εἶναι οἱ στίχοι τῶν ὠδῶν, 250 καὶ τὰ τροπάρια τοῦ Μ. Κανόνα, ἐνῶ οἱ συνήθης κανόνες ἔχουν γύρω στὰ 30. Σήμερα τὰ τροπάρια τοῦ Μ. Κανόνα εἶναι, κατὰ 30 περίπου, περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀρχικά. Μεταγενέστεροι ὑμνογράφοι πρόσθεσαν τροπάρια γιὰ τὴν ὁσία Μαρία τὴν Αἴγυπτία καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Ἀνδρέα.

Ποιὸς εἶναι ὁ ποιητὴς - δημιουργὸς τοῦ Μεγάλου Κανόνα;

Τὸν Μεγάλον Κανόνα συνέθεσε ὁ ἅγιος Ἀνδρέας ὁ Ἱεροσολυμίτης. Γεννήθηκε στὴ Δαμασκὸν, τὸ 660 μ.Χ., ἀπὸ εὐσεβεῖς γονεῖς. Σὲ ἡλικία δεκαπέντε ἐτῶν, ἡ ἀγάπη τοῦ τὸν φέρνει στὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου οἱ γονεῖς τοῦ τὸν ἀφιερώνουν στὸ Ναὸ τῆς Ἀναστάσεως. Στὰ Ἱεροσόλυμα ἀπόκτησε μεγάλη παιδεία, τὴν «θύραθεν» καὶ τὴ θεολογική. Ἄν καὶ τὸ ἔργο τοῦ ἔγινε στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴν Κρήτη, φέρει τὸν τίτλο τοῦ «Ἱεροσολυμίτη», ἐπειδὴ πέρασε ἀπὸ τὴν ἁγία πόλη. Μοναχὸς τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Σάββα στὰ Ἱεροσόλυμα, ἔγινε γραμματέας τοῦ Πατριάρχου Θεόδωρου. Τὸ 685, ἦλθε στὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ ἐκκλησιαστικὴ ἀποστολή. Ἐκεῖ, παρέμεινε γιὰ εἴκοσι χρόνια καὶ ἀνέλαβε διάφορες ἐκκλησιαστικὲς θέσεις καὶ τέλος, γύρω στὸ 711 ἢ 712, ἐκλέγεται ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης.

Στὴν Κρήτη, συμμετέχει στὶς ταλαιπωρίες τοῦ ποιμνίου τοῦ, ποὺ ὀφείλονταν στὶς Ἀραβικὲς ἐπιδρομὲς. Ἐμψυχώνει τὸ λαὸ στὶς θλίψεις καὶ προσεύχεται γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ. Μὲ τὶς προσευχὲς τοῦ, σταματᾷ τὴ μεγάλη ἀνομβρία καὶ σταματᾷ τὴ μάστιγα τῆς πείνας. Ἰδρύει μεγάλο «Ξενώνα», στὸν ὁποῖο περιθάλλονται οἱ γέροντες καὶ οἱ ἄρρωστοι, φιλοξενοῦνται οἱ ξένοι καὶ οἱ φτωχοὶ, διακονώντας ὁ ἴδιος. «Μὲ τὰ χέρια τοῦ ὑπηρετοῦσε τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς ἔπλενε τὰ πόδια καὶ τὸ κεφάλι, καθάριζε τὶς πληγὲς τοὺς καὶ τὰ τραύματά τοὺς. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τὸν ὀδηγοῦσε ἡ ἀγάπη τοῦ πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὸν πλησίον» σημειώνει ὁ βιογράφος τοῦ.

Ὁ ἅγιος Ἀνδρέας ὁ Κρήτης εἶχε μεγάλη εὐλάβεια καὶ ιδιαίτερη ἀγάπη πρὸς τὴν Παναγία. Ἀφιέρωσε πλῆθος ὕμνων καὶ ἐγκωμιαστικῶν λόγων στὶς ἐορτὲς τῆς. Ἐκτίσθη δὲ, μεγαλοπρεπῆ ναὸ πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, ποὺ τὸν ὀνόμασε «Βλαχέρνες». Φρόντισε δὲ, γιὰ τὴν ἐπισκευὴ τῶν παλαιῶν καὶ παραμελημένων ναῶν, τοὺς ὁποίους «εὐπρεπῶς κατεκόσμησε».

Πέθανε στὶς 4 Ἰουλίου 740, στὴν Ἐρεσσὸ τῆς Λέσβου, εἴτε ἐπιστρέφοντας στὴν Κρήτη μετὰ ἀπὸ ἓνα ταξίδι στὴν Κωνσταντινούπολη εἴτε καὶ ἐξόριστος ἐκεῖ - ἦταν ὑποστηρικτὴς τῶν ἁγίων εἰκόνων. Στὴν παραλία τῆς Ἐρεσοῦ, τιμᾶται μέχρι σήμερα ὁ τάφος τοῦ, μία μεγάλη σαρκοφάγος, ποὺ βρίσκεται πίσω ἀπὸ τὸ ἅγιον βῆμα τῆς ἐρειπωμένης βασιλικῆς τῆς Ἁγίας μάρτυρος Ἀναστασίας, ὅπου κατὰ τοὺς βιογράφους τοῦ εἶχε ταφεῖ. Ἡ καθιέρωσή τοῦ, ὡς Ἁγίου, ἔγινε πολὺ νωρὶς.

Ὁ Ἀνδρέας ἦταν λόγιος κληρικός, ἐκκλησιαστικὸς ρήτορας καὶ ὕμνογράφος. Ἡ φιλολογικὴ καὶ ὕμνογραφικὴ τοῦ παραγωγή εἶναι ἀξιόλογη. Οἱ λόγοι τοῦ εἶναι κυρίως ἐγκωμιαστικοί. Σώζονται ὁμιλίαι στὶς Θεομητορικὲς καὶ Δεσποτικὲς ἐορτὲς καὶ σὲ διαφόρους ἁγίους. Στὶς ὁμιλίαι τοῦ, φαίνεται ἡ ρητορικὴ τοῦ τέχνη, ἡ ἄριστη γνώση τῆς ἀττικῆς γλώσσας, ἡ βαθιὰ γνώση τῆς βίβλου, ιδιαίτερα τῆς

Π.Δ πού ἐρμηνεύει ἀλληγορικά. Χαρακτηρίζεται ὡς ὁ καλύτερος ἐκκλησιαστικὸς ρήτορας τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς.

Τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν λόγων του εἶναι «ἡ ἔντεχνος ρητορικὴ ἐπεξεργασία καὶ τὰ ὑψηλὰ θεολογικὰ νοήματα». Τὸ ὑμνογραφικὸ του ἔργο εἶναι πλουσιότερο τῶν ρητορικῶν του λόγων. Ἐφηῦρε τὸ εἶδος τῶν Κανόνων πού ψάλλονται μέχρι σήμερα καὶ διακρίνονται γιὰ τὴν σαφήνεια καὶ τὸν διδακτικὸ τους χαρακτήρα. Τὸ σπουδαιότερο, ὅμως, ὑμνογραφικὸ του ἔργο εἶναι ὁ Μ. Κανόνας. Τὸν ἔγραψε, ὅπως φαίνεται ἀπὸ διάφορες ἐνδείξεις, περὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, κατὰ δὲ τὴν μαρτυρία ἐνὸς συναξαρίου, στὴν Ἐρεσό, λίγο πρὶν πεθάνει. Ἄν ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι ἀληθινὴ, ὁ Μ. Κανόνας εἶναι τὸ κύκνειο ἄσμα τοῦ ὑμνογράφου μας.

Γιὰ νὰ καταλάβουμε τὴν ποιητικὴ του δομὴ, πρέπει νὰ κάνουμε μία μικρὴ παρέκβαση. Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀνήκει στὸ ποιητικὸ εἶδος τῶν κανόνων, πού κατὰ πολλοὺς ἔχει τὴν ἀρχὴ του σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν Ἀνδρέα. Εἶναι δὲ οἱ κανόνες ἓνα σύστημα τροπαρίων, πού γράφονταν γιὰ ἓνα ὀρισμένο λειτουργικὸ σκοπὸ: νὰ διακοσμήσουν τὴν ψαλμωδία τῶν 9 ὠδῶν τοῦ Ψαλτηρίου, πού στιχολογοῦνταν στὸν ὄρθρο. Ὅλος ὁ κανόνας ψάλλεται σὲ ἓναν ἦχο. Κάθε, ὅμως, ὠδὴ παρουσιάζει μία μικρὴ παραλλαγὴ στὴν ψαλμωδία, κατὰ τρόπο πού νὰ διατηρεῖται μὲν ἡ μουσικὴ ἐνότητα στὸν ὅλο κανόνα, ἀφοῦ ὅλος ψάλλεται στὸν ἴδιο ἦχο, ἀλλὰ καὶ νὰ σπάει καὶ ἡ μονοτονία, μὲ τὶς παραλλαγές στὴν ψαλμωδία πού παρουσιάζει κάθε μία ὠδὴ.

Ποιὸ εἶναι τὸ περιεχόμενο τοῦ Μεγάλου Κανόνα;

Ὁ Μεγάλος Κανόνας παρουσιάζει τὸ τραγικὸ γεγονὸς τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, πού κατάστρεψε τὴ δυνατότητα τῆς κοινωνίας του μὲ τὸν Θεό. Στὸν Μεγάλον Κανόνα, ὁ ποιητὴς θεωρεῖ καὶ βιώνει τὸ γεγονὸς τῆς πτώσεως προσωπικά. Μὲ τὴν καθημερινὴ ἁμαρτία του ταυτίζεται μὲ τὸν πρωτόπλαστο Ἀδὰμ, τοῦ ὁποῦ γίνεται μιμητής. Ἡ ψυχὴ του ἀκολουθεῖ τὴν πορεία τῆς Εὐας. «Ἀλίμονο, ταλαίπωρη ψυχὴ! Γιατί μιμήθηκες τὴν πρώτη Εὐά; Κοίταξες πονηρὰ καὶ πληγώθηκες πικρά». Ὁ ἅγιος ἀναφέρεται στὴν ὑπαρξὴ πού κληρονομήσαμε μετὰ τὴ πτώση, πού συνδέεται μὲ τὴν φθορὰ καὶ τὸν θάνατο. Μὲ τοὺς πρωτόπλαστους ἔχουμε ὄντολογικὴ ἀλληλεγγύη. Ἡ συναίσθηση τῆς ἁμαρτωλότητος καὶ ἡ ὁμολογία της σφραγίζει ὀλόκληρο τὸν Μ. Κανόνα.

Εἶναι ἓνα κύκνειο ἄσμα, ἓνας θρῆνος προθανάτιος, ἓνας μακρὸς θρηνητικὸς μονόλογος, εἶναι ὁ Ἀδαμιαῖος θρῆνος. Ὁ ποιητὴς βρίσκεται στὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Αἰσθάνεται ὅτι οἱ ἡμέρες του εἶναι πιά λίγες, ὁ βίος του ἔχει περάσει. Ἀναλογίζεται τὸν θάνατο καὶ τὴν κρίση τοῦ δίκαιου κριτῆ, πού τὸν ἀναμένει. Καὶ ἔρχεται νὰ κάνει μία ἀναδρομὴ, μία ἀνασκόπηση τοῦ πνευματικοῦ του κόσμου.

Κάθεται νὰ συζητήσει μὲ τὴ ψυχὴ του. Ὁ ἀπολογισμὸς, ὅμως, δὲν εἶναι ἐνθαρρυντικός. Ὁ βαρὺς κλοιὸς τῆς ἁμαρτίας τὸν συμπνίγει. Ἡ συνείδηση τὸν ἐλέγχει. Καὶ ὁ ποιητὴς θρηνεῖ διαρκῶς γιὰ τὴν ἄβυσσο τῶν κακῶν του πράξεων. Στὸν θρῆνο αὐτὸ, συμπλέκεται ἡ ἀναδρομὴ στὴν Ἁγία Γραφή.

Αὐτὸ, κυρίως, δίνει τὴν μεγάλη ἔκταση στὸ ποίημα. Ὁ σύνδεσμος, ὅμως τοῦ θρῆνου μὲ τὴν Γραφὴ εἶναι πολὺ φυσικός. Σὰν ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ὁ ποιητὴς ἀνοίγει τὸ βιβλίον τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ ἀξιολογήσει τὰ πεπραγμένα του. Ἐξετάζει ἕνα πρὸς ἕνα τὰ παραδείγματα τοῦ ἱεροῦ βιβλίου. Στὶς ὀκτὼ πρῶτες ὠδὲς, παίρνει τὰ παραδείγματά του ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη.

Στὴν ἕννατη ὠδὴ ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συγκρίσεως εἶναι κάθε φορὰ τρομερὸ καὶ αἰτία νέων θρῆνων. Ἔχει μιμηθεῖ ὅλες τὶς κακὲς πράξεις ὅλων τῶν ἡρώων τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, ὄχι ὅμως καὶ τὶς καλὲς πράξεις τῶν ἁγίων. Δὲν τοῦ μένει παρὰ ἡ μετάνοια, ἡ συντριβὴ καὶ ἡ καταφυγὴ στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐδῶ ἀνοίγει ἡ αἰσιόδοξη προοπτικὴ τοῦ ποιητῆ. Βρῆκε τὴν πόρτα τοῦ παραδείσου, τὴν μετάνοια. Καρποὺς μετανοίας δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσει· προσφέρει, ὅμως, στὸν Θεὸ τὴ συντετριμμένη του καρδιὰ καὶ τὴν πνευματικὴ του φτώχεια.

Τὰ βιβλικὰ παραδείγματα τοῦ Δαυίδ, τοῦ προφήτη Ἱερεμία, τῶν βασιλέων Μανασσῆ καὶ Ἐζεκία ἀπὸ τὴν Π.Δ καὶ τοῦ Πέτρου, τῆς Μάρθας καὶ τῆς Μαρίας, τῆς Χαναναίας, τοῦ τελῶνη, τῆς πόρνης καὶ τοῦ ληστῆ τὸν ἐνθαρρύνουν. Πολλὲς φορὲς, ἐπανερχεταὶ χρησιμοποιώντας τὸ παράδειγμα τῆς μετανοίας τῆς πόρνης καὶ παρακαλεῖ τὸν Κύριον νὰ δεχθεῖ τὰ δικά του δάκρυα, ὅπως δέχθηκε καὶ τὰ δικά της καὶ νὰ τοῦ συγχωρήσει τὶς ἁμαρτίες του. Ὁ κριτὴς θὰ εὐσπλαχνισθεῖ καὶ αὐτόν, ποὺ ἁμάρτησε πρὸς πολὺ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ψάλλεται σὲ ἦχο πλ. τοῦ β΄. Εἶναι ἦχος γλυκός, κατανουκτικὸς καὶ ἐκφραστῆς τοῦ πένθους καὶ τῆς συντριβῆς.

Πηγή: agiazoni.gr